

'Een allerneeteligst character'. *Het leven van Judith van Dorth (1747-1799)*, is een mooi en met veel oog voor detail geschreven boek. Ook de fraaie verzorging verdient alle lof. De vele oude foto's en andere mooie en informatieve illustraties zijn een lust voor het oog. De uitstekend gedocumenteerde uitgave bevat daarnaast een aantal interessante bijlagen, waaronder de boedelinventaris van het huis Harreveld uit 1798. Het door Hermine Manschot-Tijdink in een heldere stijl geschreven boek is een aanwinst voor een in het verleden geïnteresseerd publiek.

Rita Hooijschuur

D. J. A. Roodhuyzen-van Breda Vrieseman, *In woelig vaarwater. Marineofficieren in de jaren 1779-1802* (Dissertatie Leiden 1998, Bijdragen tot de Nederlandse marinegeschiedenis. Grote serie VIII; Amsterdam: De Bataafsche leeuw, 1998, 240 blz., f69,50, ISBN 90 6707 476 4).

Sinds 1985 publiceert de instelling die toen werd aangeduid als Afdeling maritieme historie van de marinestaf en thans als Instituut voor maritieme historie min of meer regelmatig in gedrukte vorm studies op het gebied van de geschiedenis van de Nederlandse zeemacht. Het hier besproken, zoals bij deze reeks gebruikelijk rijk geïllustreerde, boek is de tweede dissertatie die in de serie verschenen is. Zij is in 1998 te Leiden verdedigd onder leiding van de zeehistoricus Bruijn. Zij is — als wij een uitzondering maken voor het 'Admiralenboek' (deel 6) dat gegevens bevat betreffende alle Nederlandse vlagofficieren sedert 1382 — ook de tweede uitgave in de serie die de tijd vóór het Koninkrijk betreft.

Mevrouw Roodhuyzen-van Breda Vrieseman verdient zeker respect voor de moed waarmee zij voor deze in wezen prosopografische studie juist de periode 1779-1802 onder de loep heeft genomen. Tussen het op gang komen van een zekere maritieme herbewapening onder de oude Republiek en het begin van de onderhandelingen die tot de vrede van Amiens voerden, gebeurde veel dat diep ingreep in het leven van 's lands zeemacht. Gebeurtenissen van zeer diverse aard en met een veelheid van 'acteurs'. Het is bepaald niet eenvoudig in dat woelige vaarwater een vaste koers te bepalen. De auteur is daarin goed geslaagd en toont op overtuigende wijze aan dat onder de Bataafsche Republiek belangrijke stappen zijn gezet in de richting van het vormen van een professioneel korps zeeofficieren. Het verwondert mij overigens wel dat de auteur, echtgenote van een marineofficier uit een ander korps dan de zeedienst, zich er weinig bewust van toont dat 'zeeofficier' niet synoniem is met 'marineofficier'. Misschien dat men tot haar verontschuldiging zou kunnen aanvoeren dat zulks voor de late achttiende en vroege negentiende eeuw wel gold. Men laat dan wel buiten beschouwing dat er toen reeds officieren der mariniers in functie waren. Ik zou er dus toch de voorkeur aan gegeven hebben wanneer zij in de ondertitel en op de relevante plaatsen in de tekst gewag zou hebben gemaakt van 'zeeofficieren' in plaats van 'marineofficieren'.

Degenen die zich willen oriënteren op deze periode in de Nederlandse marinegeschiedenis zijn tot nu toe vooral aangewezen geweest op de boeken van J. C. de Jonge en de — sterk op De Jonge leunende — J. C. Mollema. Hier worden op het door hen ontworpen beeld belangrijke retouches aangebracht. Ik denk daarbij vooral aan de blokkade te water geëntameerd door de patriotten en *défais et gestes* van Joan Cornells van der Hoop, Pieter Paulus en prins Willem V. Wat de bemoeienissen van laatstgenoemde met 's lands zeemacht betreft, schildert zij een wel heel somber, zelfs deprimerend, beeld, aanmerkelijk negatiever dan wat men vindt bij De Jonge of Mollema. Er lijkt me echter geen enkele reden te zijn aan de juistheid van dat beeld te twijfelen. Alleen ben ik het niet eens met haar visie op het gedrag van de prins na de slag op de

Doggersbank. Men kan het mijns inziens geen 'onverstandige beslissing' (48) noemen dat het erbetoon beperkt werd tot degenen die aan het gevecht hadden deelgenomen.

Dit boek is gebaseerd op degelijk archiefonderzoek waarbij vooral het Koninklijk Huisarchief (de collecties 'Prins Willem V' en 'Erfprins') interessante vruchten opleverde. Mijn favoriet onder de gereleveerde vondsten is overigens de op bladzijde 171 uitvoerig geciteerde brief van een in de slag bij Kamperduin gevangen cadet die zich in het Algemeen Rijksarchief bevindt. De onbeholpen spelling brengt de opmerkingen van de Utrechtse hoogleraar Schroder in gedachten die zich zo'n dertig jaar later als 'examinateur' van 's konings zeeofficieren geneerde voor degenen onder hen wier intellectuele bagage onderdeel was voor wat op de stads armenschoolen werd onderwezen.

In het taalgebruik is misschien iets teveel gestreefd naar originaliteit: een uitdrukking als 'gezagvoerders' waar kennelijk 'commandanten' worden bedoeld (127) wekt enige bevreemding. Kattenburg (81) is niet identiek met 'de marinewerf' te Amsterdam die slechts een, overigens belangrijk, deel van dat 'eiland' beslaat.

Ph. M. Bosscher

J. Schmidt, ed., *Per koels naar Constantinopel. De gezantschapsreis van baron van Dedem van de Gelder naar Istanbul in 1785* (Werken uitgegeven door de Linschoten-Vereeniging XCVII; Zutphen: Walburg pers, 1998, 206 blz., f49,50,-, ISBN 90 5730 045 1).

Het onderwerp van dit boek is de beschrijving van een reis tussen Wijhe (Overijssel) en Constantinopel, de hoofdstad van het Osmaanse Rijk. De schrijver van het reisverslag is de secretaris van baron Van Dedem, aankomend ambassadeur van de Republiek in Constantinopel. Van Dedem bekleedde die post van 1785 tot 1793.

Het eigenlijke verslag wordt voorafgegaan door een uitvoerige inleiding van Schmidt. Hierin schetst hij in het kort de politieke situatie in het Europa van de late achttiende eeuw. De verhouding tussen de Republiek en het Osmaanse Rijk krijgt uiteraard speciale aandacht evenals het ambassadeurschap van Van Dedem. Tot slot beschrijft hij de reis, laat hij ons kennismaken met de auteur Joost Frederik Tor en wijdt een paragraaf aan de historische en literaire betekenis van het verslag. Tor heeft twee manuscripten nagelaten: een moeilijk leesbare kladversie en een incomplete netversie. Schmidt is uitgegaan van de netversie. Dit verslag heeft hij aangevuld met passages uit de kladversie. De inleiding wordt besloten met een uitvoerig notenapparaat. Het 'Journaal' — zoals het verslag in het boek genoemd wordt — is eveneens voorzien van een notenapparaat. Het boek besluit met een samenvatting in het Engels en een index. Een kaartje verduidelijkt de route.

Voor de reis naar Constantinopel kon de reiziger kiezen uit twee routes. Men kon over land reizen via Duitsland en Oostenrijk of men kon de zeeroute nemen, die door Frankrijk naar Marseille leidde. In Marseille ging de reis per schip verder. Van Dedem koos voor het laatste. In 1793 zou hij overigens voor de terugreis de landroute kiezen. Met hem reisde een dertienkoppig gezelschap mee (waaronder de auteur). Het gezelschap reisde in twee koetsen. Er werd veel bagage meegenomen, waaronder zijn negen jachthonden. Een deel van de bagage ging per schip rechtstreeks vanuit Holland naar Marseille om daar overgeladen te worden aan boord van het oorlogsschip 'Noord-Holland'. Deze oorlogsbodem zou de ambassadeur en zijn gevolg naar de plaats van bestemming brengen.

Op hun reis naar Marseille deed het gezelschap onder andere de steden Arnhem, Antwerpen, Brussel, Parijs en Lyon aan. Tor tekende de dagelijkse gebeurtenissen nauwkeurig op. Van elk